

Dr Waldemar Kalita

Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Uniwersytet Rzeszowski
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnobrzegu

Inwestycje zagraniczne a kapitał ludzki regionu

KAPITAŁ ZAGRANICZNY A ROZWÓJ GOSPODARCZY

Intensyfikacje procesu globalizacji gospodarki światowej, a zatem zwiększanie się stopnia otwartości gospodarek i przenoszenia wahań koniunkturalnych między krajami sprawia, że w polityce gospodarczej powinno się zwracać większą uwagę na rolę handlu i BIZ jako sposobów przywracania wzrostu gospodarczego. Handel i bezpośrednie inwestycje zagraniczne stały się istotnymi czynnikami wpływającymi na wzrost gospodarczy. W przypadku występowania komplementarności między zagranicznymi inwestycjami bezpośrednimi a handlem zagranicznym oraz między handlem zagranicznym i wzrostem, jak w Polsce, BIZ mogą dodatnio stymulować wzrost gospodarczy poprzez handel zagraniczny. W ten sposób bezpośrednio związane z handlem zagraniczne inwestycje bezpośrednie wzmacniają pozytywny efekt handlu na gospodarkę kraju przyjmującego¹.

Ekonomiści są zgodni, że sukcesy bądź porażki jakiegokolwiek kraju zależą od tempa rozwoju gospodarczego. O sukcesach rozwoju gospodarczego świadczy ustabilizowany, umożliwiający zmniejszanie dystansu rozwojowego wzrost gospodarczy mierzony tempem wzrostu produktu krajowego brutto (PKB). Badania Banku Światowego nad czynnikami wzrostu wskazały na istotne znaczenie wykwalifikowanej siły roboczej. Według szacunków BSŚ, udział zasobów kapitałowych w globalnym bogactwie wynosi 16%, udział zasobów naturalnych – 20% natomiast udział wykwalifikowanej siły roboczej (human resources) aż 64%². Pań-

---

¹ Zob. M. Majewska, J. Grala, *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na proces umiędzynarodowienia gospodarki polskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” Nr 3, s. 72–91; M. Majewska, J. Grala, *Analiza empiryczna wpływu eksportu i importu na wzrost gospodarczy Polski*, [w:] E. Najlepszy (red.), *Strategie przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych. Implikacje dla Polski*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2002, s. 189–206.

² M. Kabaj, *Strategie i programy przeciwdziałania bezrobociu w Unii Europejskiej i Polsce*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2004, s. 211.

stwo powinno sprzyjać podnoszeniu efektywności mikroekonomicznej i szybkiemu, zrównoważonemu w długim okresie wzrostowi gospodarczemu, m.in. poprzez politykę przemysłową, handlową i dochodową skoordynowaną z polityką proinnowacyjną restrukturyzacji gospodarki, nie burzącą logiki funkcjonowania rynku. Wobec niedostatku oszczędności krajowych powinno również troszczyć się o stworzenie jak najlepszego klimatu inwestycyjnego gwarantującego rosnący w długim okresie napływ kapitału zagranicznego w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Kapitał zagraniczny uznaje się za ważny czynnik wzrostu i rozwoju gospodarczego kraju przyjmującego inwestycje. Przyływ kapitału zagranicznego zwiększa zasoby inwestycyjne kraju docelowego, z czym wiążą się korzyści przyspieszonego wzrostu gospodarczego. Kapitał zagraniczny przyczynia się do podnoszenia jakości inwestowanego kapitału, umożliwia modernizację zasobów produkcyjnych, usprawnienie technologii i zarządzania, poprawienie jakości wytwarzanych dóbr oraz zwiększenie ogólnej efektywności firm. Istotne są więc nie tylko bezpośrednie skutki inwestycji, czyli powstanie nowych miejsc pracy, wykorzystanie i pojawienie się nowych produktów reprezentujących wyższy od krajowego poziom rozwiązań technicznych, lecz także efekty pośrednie i zewnętrzne – uwzględniające nowe zjawiska w handlu międzynarodowym i światowym podziale pracy.

Ważna rola kapitału zagranicznego w rozwoju gospodarczym kraju wynika z tego, że może on być zgromadzony i udostępniony w odpowiedniej ilości, w odpowiednim czasie i miejscu. Mogą tego dokonać silne korporacje międzynarodowe mające zaplecze finansowe i powiązanie z systemem bankowym. Mogą one udzielić skutecznych gwarancji i opracować skuteczną strategię inwestowania i rozwoju, a przez to bardzo efektywnie działać na rynku będąc czynnikiem rozwoju konkurencji oraz nowoczesnej produkcji, w tym – obok antyimportowej – także na eksport.

We współczesnych teoriach wzrostu gospodarczego istotna jest rola kapitału ludzkiego i wiedzy. Liczne badania empiryczne potwierdzają, że postęp technologiczny i technologiczne uczenie się stanowią istotne determinanty wzrostu gospodarczego. W tych modelach pojawia się możliwość pozytywnego oddziaływania przez instrumenty polityki gospodarczej na wzrost inwestycji i przez nie na tempo wzrostu gospodarczego w długim okresie. BIZ są postrzegane jako źródło transferu technologii i wiedzy, dlatego mogą wpływać na wzrost gospodarczy poprzez takie czynniki, jak inwestycje w badania i rozwój, szkolenia, kapitał ludzki, infrastrukturę oraz nowe technologie. Są to inwestycje o silnych efektach zewnętrznych, które podtrzymują wzrost gospodarczy w długim okresie. Wówczas BIZ mają nie tylko bezpośredni wpływ na produkcję pojedynczego podmiotu gospodarczego, lecz także pośredni wpływ

na produkcję innych podmiotów gospodarczych, co generuje pozytywne efekty zewnętrzne.

Efekt pośredni polega na tym, że wzrost BIZ w danym przedsiębiorstwie przyczynia się przez wzrost zasobów wiedzy i kwalifikacji do wzrostu produkcji w innych przedsiębiorstwach i stopniowego rozprzestrzeniania się wiedzy i technologii na zewnątrz przedsiębiorstwa. Podmioty z jego otoczenia zyskują poprzez np. joint ventures, strategiczne alianse, powiązania z lokalnymi dostawcami, licencje, migracje kapitału ludzkiego z firm z kapitałem zagranicznym do firm krajowych oraz przez praktyki imitacji i naśladowania działań BIZ przez podmioty krajowe. Zagraniczne inwestycje bezpośrednio zachęcają do bardziej rozwiniętego zaangażowania posiadanych zasobów w produkcję gospodarki kraju – gospodarza. W rezultacie mogą one powodować wzrost poziomu produktywności i postępu technologicznego w gospodarce kraju gospodarza, wpływając w ten sposób na wzrost gospodarczy i dobrobyt kraju³.

W wyniku bezpośrednich inwestycji zagranicznych powstają nowe zakłady produkcyjne i organizuje się nowe sieci dostawcze i dystrybucyjne. Firmy zagraniczne mają skłonność do płacenia wyższych wynagrodzeń, a to przyczynia się do zwiększenia miejscowego popytu i do dalszych inwestycji krajowych i zagranicznych. Wzrost eksportu powodowany przez firmy zagraniczne stwarza szanse eksportu także dla firm krajowych.

Zwiększone przychody przedsiębiorstw i wynagrodzenia pracowników zwiększają podstawę podatkową, a więc stwarzają dodatkowe źródło wzrostu. Z kolei zwiększone podatki umożliwiają większą podaż dóbr publicznych, rozwój infrastruktury i zbilansowanie budżetu państwa, a to powoduje zwiększenie atrakcyjności kraju dla inwestorów zagranicznych i przyciąga dodatkowe inwestycje. Dzięki bezpośrednim inwestycjom zagranicznym powstaje więc sfera wzajemnie zasilających się korzystnych procesów gospodarczych.

INWESTYCJE ZAGRANICZNE A ROZWÓJ REGIONALNY

Pozytywne impulsy dla regionu przyjmującego BIZ przynoszą cluster (grona), tj. nagromadzenie w jednym geograficznym obszarze różnych aktywności, które się nawzajem przyciągają. Rozróżnia się dwie zasadnicze drogi do powstania wyspecjalizowanych cluster w kraju przyjmującym:

- kooperacja filii korporacji transnarodowej z lokalnymi przedsiębiorstwami,
- rozwój innowacyjnych filii, które mają własne oddziały badań i rozwoju.

³ M. Majewska, J. Grala, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie a wzrost gospodarczy Polski*, [w:] W. Kraszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Toruń 2003, s. 240–241.

Innym pozytywnym efektem lokalizacji inwestycji zagranicznej może być transfer technologii, który działa korzystnie na kilka elementów gospodarki regionu przyjmującego, np. przyczynia się do wzrostu gospodarczego, może powodować zmiany w strukturze handlu. Ponadto inwestorzy zagraniczni umożliwiają krajom partnerom korzystanie z efektów badań ich laboratoriów. Z transferem technologii związane są również inne korzyści, jakie może mieć kraj i region przyjmujący BIZ.

Wpływ BIZ na zatrudnienie siły roboczej przejawia się dwojako i wiąże się z potrzebami inwestorów zagranicznych. Można wyróżnić wpływ ilościowy i jakościowy na siłę roboczą, jaką dysponuje kraj przyjmujący. Wpływ jest mocno uzależniony od charakteru inwestycji, np. w przypadku pracochłonnych ważną rolę odgrywa dostęp do taniej siły roboczej, zaś przy inwestycjach kapitałochłonnych pojawia się większe zapotrzebowanie na wykwalifikowaną siłę roboczą. BIZ wpływają nie tylko na utrzymanie lub tworzenie nowych miejsc pracy w danym zakładzie, ale także przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy w otoczeniu firmy. Ponadto BIZ wpływają pozytywnie na jakość siły roboczej. Firmy stosując nowoczesne technologie potrzebują wysoko wykwalifikowanej siły roboczej, w związku z czym promują wysokie wykształcenie, a przekazując wzorce i zasady obowiązujące w firmie wpływają na mentalność pracowników. Ponadto jeśli zarobki w przedsiębiorstwie zagranicznym są wyższe od średniej w regionie, to przyczynia się ono pozytywnie do rozwoju regionalnego. Każda inwestycja pozostaje w silniejszym lub słabszym związku ze środowiskiem naturalnym. Nowoczesne technologie i znaczne nakłady finansowe na urządzenia ograniczające lub eliminujące zanieczyszczenia wywołane produkcją powodują, że inwestycja zagraniczna może mieć korzystny wpływ na stan środowiska naturalnego⁴.

Równoległe z walką konkurencyjną przedsiębiorstw trwa walka między krajami, regionami i miastami o kolejnych inwestorów. W większości przypadków bardziej regionom zależy na pozyskaniu inwestorów niż inwestorom na lokalizacji właśnie w danym punkcie globu. Tak więc na samym początku sytuacja poszukujących inwestora jest nieco słabsza od poszukującego miejsca lokalizacji. Dlatego istotne jest, by pamiętając o korzyściach BIZ, mieć świadomość zagrożeń, jakie mogą one wywoływać. Negatywny wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na kraj, region przyjmujący może przejawiać się jako: ograniczenie suwerenności państwa, narzucenie modelu rozwoju gospodarczego, kontrola gospodarki, a także wzrost bezrobocia, niezadowolonia społecznego, czy też negatywny wpływ na stan środowiska naturalnego.

---

⁴ W. Dziemianowicz, *Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce*, Studia Regionalne i Lokalne, UW, Warszawa 1997, s. 34–35.

Zakres oddziaływania inwestycji zagranicznej na region, w którym jest ona zlokalizowana może być pozytywny, jak i negatywny, ale też istotny lub nieistotny. W większości przypadków inwestycje zagraniczne, szczególnie w krajach rozwijających się, są postrzegane jako jeden z motorów rozwoju. Jednak nie zawsze sam fakt napływu kapitału do regionu pociąga za sobą zastosowanie nowoczesnych technologii, dlatego należy mieć na uwadze „zakorzenienie” danej inwestycji, tj. czy firma ma kooperantów zlokalizowanych w regionie, czy współpracuje z miejscowymi ośrodkami badawczymi, czy zaopatruje region w produkowane przez siebie towary itp. Im silniejsze są powiązania firmy z regionem, tym większe mogą być korzyści z danej inwestycji. Silne zakorzenienie inwestycji w regionie zmniejsza również prawdopodobieństwo szybkiego przeniesienia jej do innego regionu lub kraju. Możliwości wpływu BIZ na region wskazują, że korzystna inwestycja może pobudzać znaczną część czynników rozwoju regionalnego. Efekt inwestycji jest najszybciej dostrzegalny w grupie czynników ekonomicznych (wzrost kapitału, wzrost popytu i zmiany w jego strukturze, wzrost dochodów ludności i zysków przedsiębiorstw, wzrost zatrudnienia, wzrost nakładów inwestycyjnych, specjalizacja produkcji, itp.).

Wydaje się oczywisty fakt, że inwestycje zagraniczne będą skupiały się w tych regionach, które bogate są w czynniki sprzyjające ich lokalizacji. Władze państwowe oraz regionalne nie muszą czynić szczególnych starań, by przekonać do nich inwestorów. Starań takich wymaga zwiększenie wolumenu inwestycji zagranicznych w regionach zacofanych, niewyposażonych w potrzebne inwestorom czynniki. Poprzez narzędzia ekonomiczno-finansowe państwo może oddziaływać na podmioty gospodarcze zniechęcająco lub pobudzająco do prowadzenia działań w danym regionie. Oddziaływaniami typu negatywnego mogą być wyższe obciążenia podatkowe stosowane wobec pewnych inwestorów i na określonych obszarach. Do oddziaływań zachęcających można zaliczyć: zwolnienia i ulgi podatkowe, ułatwienia kredytowe, a w pewnych sytuacjach nawet dotacje z budżetu dla przedsiębiorstw, które podejmują działalność na obszarach uznanych za wymagające rekonstrukcji lub aktywizacji gospodarczej. Preferencje stosowane w celu pobudzenia aktywności inwestycyjnych i tworzenia nowych miejsc pracy mogą przynieść doraźną poprawę sytuacji gospodarczej regionu, w którym wprowadzono ulgi bądź zwolnienia podatkowe. Ponadto firmy biorą pod uwagę również atrakcyjność regionu pod względem bliskości rynków zbytu, jakość infrastruktury transportowej, instytucjonalnej i komunikacyjnej oraz kwalifikacje pracowników. Nadmierne ograniczenia administracyjne dotyczące przestrzennej lokalizacji inwestycji, podyktowane np. ochroną środowiska naturalnego mogą zniechęcić inwestorów do podejmowania działalności w całym kraju.

Problem regionalnych dysproporcji w Polsce próbuje się rozwiązać za pomocą specjalnych stref ekonomicznych w regionach najbiedniejszych. Zwalnianie

inwestorów z płacenia podatków bądź przyznawanie im ulg w tych podatkach może zmienić geografie zagranicznych inwestycji przesuwając je z dużych miast do regionów zapóźnionych w rozwoju⁵. Efekty działalności inwestycji zagranicznych są widoczne w regionie, pozostałych częściach kraju, jak i za granicami. Jednak ich znaczenie dla regionu nie zawsze ujawnia się z równą siłą, zwłaszcza w krótkim okresie. Siła tego oddziaływania na region zależy od rodzaju efektów konkretnych inwestycji.

INWESTYCJE ZAGRANICZNE A KAPITAŁ LUDZKI PODKARPACIA

Atrakcyjność inwestycyjna Podkarpacia jest tworzona przez szereg czynników i uwarunkowań pozwalających na wykorzystanie zarówno istniejącego kapitału rzeczowego, jak też potężnego kapitału ludzkiego, który w dużym stopniu jest pozostałością rozwojową starego systemu gospodarczego. Atutami regionu podkarpackiego są m.in.:

- duży potencjał produkcyjny,
- znaczne zasoby taniej i wykwalifikowanej siły roboczej,
- dogodne połączenia komunikacyjne oraz dobrze rozwinięta infrastruktura,
- bogactwa naturalne i duży potencjał energetyczny,
- duża chłonność rynku wewnętrznego,
- korzystne – tranzytowe położenie geograficzne,
- dobre warunki glebowe i klimatyczne,
- wysokie walory przyrodnicze i kulturowe regionu⁶.

Spośród głównych powodów inwestowania w Polsce, wiele z nich występuje w województwie podkarpackim w znacznie większym natężeniu niż w innych, dynamiczniej rozwijających się regionach. Należy do nich zaliczyć poziom wynagrodzeń, kwalifikacje pracowników, potencjał ludnościowy. Ponieważ wielkość polskiego rynku uważana jest za jeden z ważniejszych czynników lokalizacji, szczególnie tych inwestorów, którzy traktują nasz kraj jako miejsce zbytu produktów i usług, jest to na pewno jeden z ważniejszych argumentów, który sprzyjać powinien lokowaniu się inwestycji na Podkarpaciu. Tanie są również nieruchomości, przy czym należy podkreślić, że ich cena jest znacznie zróżnicowana przestrzennie⁷.

⁵ J. Ładysz, *Specjalne strefy ekonomiczne w negocjacjach akcesyjnych z Unią Europejską*, [w:] S. Korenik (red.), *Współzależność celów sektora bankowego i funkcji samorządów terytorialnych*, Wyd. AE Wrocław, Wrocław 2000, s. 138–143.

⁶ Inwestycje na Podkarpaciu – <http://www.coi.rzeszow.pl/inwestycje.html>.

⁷ Charakterystyka Podkarpacia – <http://www.rzeszow.org.pl/main.php?mid=45&dzid=6>.

Uznaje się, iż wiele firm traktuje inwestycje w Polsce jako bazę rozwojową dla dalszych inwestycji w krajach Europy Wschodniej. W województwie działa w chwili obecnej kilkanaście przejść granicznych. Dogodne połączenia lotnicze, kolejowe i drogowe łączą Podkarpacie z całym światem. Województwo położone na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych ma wiele możliwości rozwojowych. Niewątpliwie zachętą dla inwestorów ze względu na ulgi, preferencje i uproszczone procedury administracyjne stanowią utworzone na obszarze województwa dwie specjalne strefy ekonomiczne (Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna oraz Mielecka Strefa Ekonomiczna) oraz wolny obszar celny Przemysł – Medyka.

Czynnik ludzki znajdujący się na Podkarpaciu jest efektem istnienia i rozwijania się z dużą dynamiką systemu kształcenia. Jedną z mocnych stron regionu jest istnienie ośrodków akademickich prowadzących kształcenie zarówno na poziomie zawodowym, jak również magisterskim, przy czym oferta uczelni państwowych jest skutecznie uzupełniana przez liczne uczelnie prywatne. Łącznie na terenie województwa podkarpackiego funkcjonuje samodzielnie 20 wyższych uczelni. Dzięki temu możliwe było odrobienie znaczących dysproporcji w poziomie kształcenia (zarówno na rynku wewnętrznym, jak też w stosunku do krajów UE).

Szkolnictwo wyższe, aczkolwiek daje absolwentów będących w przyszłości kadrami kierowniczą i zarządzającą w województwie, nie wyczerpuje w pełni możliwości kształcenia. Uzupełnieniem i dopełnieniem jest dobrze rozwinięta sieć placówek szkolnictwa średniego zwłaszcza przygotowującego do pracy, tj. techników i liceów zawodowych. W stosunku do posiadanego na terenie województwa bezrobocia widać wyraźnie dominację osób z wykształceniem podstawowym i zawodowym w strukturze bezrobocia (stanowiąc 2/3 zarejestrowanych bezrobotnych), z czego można wnioskować, iż poziom przygotowania zawodowego i kierunku kształcenia są w znacznym stopniu dopasowane do istniejących potrzeb rynkowych.

Inwestycje zagraniczne na obszarze Podkarpacia w niewielkim stopniu wykorzystują potencjalne możliwości regionu, w tym także znaczący potencjał rynku pracy. Argumenty przyciągające inwestorów na ten obszar w małym stopniu opierają się na istniejącym w regionie kapitale intelektualnym i ludzkim, które są w większości krajów rozwiniętych uważane za najistotniejszy z czynników sprawczych w gospodarce. Wprawdzie istnieją koncepcje silniejszego wykorzystania zwłaszcza zaplecza naukowego w regionie, lecz ich realizacja ciągle jest w znacznym stopniu opóźniona przez peryferyjne i prowincjonalne położenie Podkarpacia.

LITERATURA

- Charakterystyka Podkarpacia – <http://www.rzeszow.org.pl/main.php?mid=45&dzid=6>.
- Dziemianowicz W., *Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce*, Studia Regionalne i Lokalne, UW, Warszawa 1997.
- Inwestycje na Podkarpaciu – <http://www.coi.rzeszow.pl/inwestycje.html>.
- Kabaj M., *Strategie i programy przeciwdziałania bezrobociu w Unii Europejskiej i Polsce*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2004.
- Ładysz J., *Specjalne strefy ekonomiczne w negocjacjach akcesyjnych z Unią Europejską*, [w:] Korenik S. (red.), *Współzależność celów sektora bankowego i funkcji samorządów terytorialnych*, Wyd. AE Wrocław, Wrocław 2000.
- Majewska M., Grala J., *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na proces umiędzynarodowienia gospodarki polskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” Nr 3.
- Majewska M., Grala J., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie a wzrost gospodarczy Polski*, [w:] Kraszewski W. (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Toruń 2003.
- Majewska M., Grala J., *Analiza empiryczna wpływu eksportu i importu na wzrost gospodarczy Polski*, [w:] Najlepszy E. (red.), *Strategie przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych. Implikacje dla Polski*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2002.

Foreign Investments and Human Capital of Region

Summary

The foreign investments making up the driving the most at present important wheel of transforming economy. In significant degree dependence the choice of location depends from attractiveness of region. The human factor is the component elements of opinion of attractiveness at present very essential for efficiency the farming. The foreign investments absorb as peripheral region the Podkarpacie with their human capital in more and more larger degree staying together with however in area the taken into account in elections of location seldom.